

PATVIRTINTA
Vilniaus Žygimanto Augusto
pagrindinės mokyklos
direktoriaus 2020 m. rugsėjo 1 d.
įsakymu Nr. V-59

PAKEISTA
Vilniaus Žygimanto Augusto
progimnazijos direktoriaus
2023 m. sausio 16 d. įsakymu Nr. V-11

SMURTO IR PATYČIŲ PREVENCIJOS IR INTERVENCIJOS PROGRAMOS VYKDYMO VILNIAUS ŽYGIMANTO AUGUSTO PROGIMNAZIJOJE TVARKOS APRAŠAS

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo Vilniaus Žygimanto Augusto progimnazijoje tvarkos aprašo (toliau – tvarkos aprašas) paskirtis – padėti progimnazijos personalui užtikrinti sveiką, saugią, užkertančią kelią smurto, prievartos apraiškoms aplinką, kuri yra psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugi.

2. Tvarkos aprašas nustato smurto ir patyčių stebėsenos, prevencijos ir intervencijos vykdymą Vilniaus Žygimanto Augusto progimnazijoje.

4. Tvarkos aprašas remiasi šiais principais:

4.1. į patyčias ir smurtą būtina reaguoti nepriklausomai nuo jų turinio (dėl socialinės padėties, lyties, seksualinės orientacijos, negalės, religinės ar tautinės priklausomybės, išskirtinių bruožų ar kt.) ir formos;

4.2. kiekvienas progimnazijos administracijos atstovas, mokytojas, švietimo pagalbos specialistas ar kitas darbuotojas, pastebėjęs ar sužinojęs apie patyčias ir smurtą, turi reaguoti ir stabdyti;

4.3. veiksmų turi būti imamasi visais atvejais, nepriklausomai nuo pranešančiųjų apie smurtą, patyčias amžiaus ir pareigų bei nepriklausomai nuo besityčiojančiųjų ar patiriančių smurtą, patyčias amžiaus ir pareigų.

5. Visi progimnazijos bendruomenės nariai (mokiniai, administracijos atstovai, mokytojai, švietimo pagalbos specialistai, tėvai (globėjai, rūpintojai), kiti darbuotojai) turi būti supažindinti su progimnazijos smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo tvarka, ją įgyvendinančiais dokumentais ir patvirtinti tai savo parašu:

5.1. progimnazijos direktorius supažindina pedagogus ir specialistus;

5.2. klasių vadovai supažindina mokinių tėvus (globėjus, rūpintojus) ir mokinius;

5.3. direktoriaus pavaduotojas ugdymo aplinkos aprūpinimui supažindina techninį personalą.

6. Tvarkos apraše vartojamos sąvokos:

6.1. patyčios – tai psichologinę ar fizinę jėgos persvarą turinčio asmens ar asmenų grupės tyčiniai, pasikartojantys veiksmai siekiant pažeminti, įžeisti, įskaudinti ar kaip kitaip sukelti psichologinę ar fizinę žalą kitam asmeniui. Patyčios gali būti tiesioginės (atvirai puolant ir/ar užgauliojant) ir/ar netiesioginės (skaudinant be tiesioginės agresijos):

6.1.1. žodinės patyčios: pravardžiavimas, grasinimas, uėjimas, užgauliojimas, užkabinėjimas, erzinimas, žeminimas ir kt.;

6.1.2. fizinės patyčios: mušimas, spardymas, spaudimas, dusinimas, užkabinėjimas, turtinė žala ir kt.;

6.1.3. socialinės patyčios: socialinė izoliacija arba tyčinė atskirtis, gandų skleidimas ir kt.;

6.1.4. elektroninės patyčios: skaudinančių ir gąsdinančių asmeninių tekstinių žinučių ir/ar paveikslėlių siuntinėjimas, viešų gandų skleidimas, asmeninių duomenų ir komentarų skelbimas, tapatybės pasisavinimas siekiant sugriauti gerą vardą arba santykius, pažeminti ir kt.

6.2. patyčias patiriantis vaikas – mokinys, iš kurio yra tyčiojamasi;

6.3. besityčiojantysis arba skriaudėjas – mokinys ar suaugęs, inicijuojantis patyčias ir/ar prisidedantis prie jų;

6.4. patyčias patiriantis suaugęs – administracijos atstovas, mokytojas, švietimo pagalbos specialistas ar kitas darbuotojas, iš kurio tyčiojasi mokinys (-iai);

6.5. patyčių stebėtojas – mokinys, matantis ar žinantis apie patyčias;

6.6. patyčių prevencija – veikla, skirta patyčių rizikai mažinti imantis progimnazijos bendruomenės narių (vaikų, administracijos atstovų, mokytojų, švietimo pagalbos specialistų, kitų darbuotojų, tėvų (globėjų, rūpintojų) švietimo, informavimo ir kitų priemonių;

6.7. patyčių intervencija – visuma priemonių, taikomų visiems patyčių dalyviams (patiriantiems, besityčiojantiems/skriaudėjams, stebėtojams), esant poreikiui įtraukiant mokinių tėvus (globėjus, rūpintojus);

6.8. patyčių prevencijos ir intervencijos stebėsena – patyčių situacijos progimnazijoje stebėjimas renkant, analizuojant faktus ir informaciją, svarbią šio reiškinio geresniam pažinimui bei valdymui, reiškinio tolesnės raidos ir galimo poveikio prognozavimas.

7. Tvarkos aprašas parengtas vadovaujantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymu, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu, „Patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo Vilniaus miesto bendrojo ugdymo progimnazijose tvarkos aprašu“ patvirtintu Vilniaus miesto savivaldybės Administracijos direktoriaus 2016 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. 30-1602, „Smurto prevencijos įgyvendinimo progimnazijose rekomendacijomis“ patvirtintomis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. V-190 ir „Rekomendacijomis mokykloms dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje“, patvirtintomis Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2020 m. balandžio 21 d. įsakymu Nr. V-582, Olweus patyčių prevencijos programos įgyvendinimo progimnazijoje vadovu (D.Olweus, S.P.Limber. Olweus patyčių prevencijos programos įgyvendinimo progimnazijoje vadovas. 2008).

II. SMURTO, PATYČIŲ STEBĖSENA IR PREVENCIJA PROGIMNAZIJOJE

8. Smurto ir patyčių prevencija ir intervencija yra svarbi progimnazijos veiklos dalis, kurios planavimu, organizavimu ir stebėsena rūpinasi progimnazijos vadovas, Vaiko gerovės komisijos nariai, klasių vadovai, o ją vykdo visi progimnazijos bendruomenės nariai.

9. Progimnazijos direktorius yra atsakingas:

9.1. už Progimnazijos tvarkos aprašo parengimą ir vykdymą;

9.2. įsakymu patvirtina smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos programos (SPPIP) vykdymo Koordinacinio komiteto sudėtį;

9.3. įsakymu patvirtina patyčių prevencijos ir intervencijos priemonių planą;

9.4. direktorius gali įpareigoti ir pavesti atlikti dalį darbų arba darbą kitam progimnazijos darbuotojui ir ar jų grupei.

10. Smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo tvarkos įgyvendinimo priežiūrą koordinuoja SPPIP vykdymo koordinacinis komitetas, kurį sudaro ne mažiau kaip trys asmenys, kurie kasmet:

10.1. inicijuoja anoniminę vaikų apklausą ir apibendrina jos rezultatus;

10.2. surenka apibendrintus duomenis iš klasių vadovų dėl progimnazijoje fiksuotų pranešimų apie patyčias ir atlieka jų analizę (ne rečiau kaip kartą per pusmetį);

10.3. vadovaudamiesi apklausos ir pranešimų apie patyčias analizės duomenimis, kasmet rengia smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos programos įgyvendinimo priemonių planą;

10.4. teikia siūlymus progimnazijos direktoriui dėl smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos priemonių įgyvendinimo progimnazijoje, progimnazijos darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo smurto ir patyčių prevencijos ar intervencijos srityje ir kitais klausimais;

10.5. teikia siūlymus progimnazijos direktoriui dėl Progimnazijos tvarkos aprašo tobulinimo.

11. Klasės vadovai:

11.1. užtikrina ugdomų mokinių saugumą, t.y. pamatę, gavę pranešimą apie patyčias ir smurtą, reaguoja nedelsdami pagal smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos programos įgyvendinimo priemonių plane numatytą veiksmų algoritmą;

11.2. organizuoja ugdomų mokinių švietimą smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos klausimais;

11.3. kasmet išanalizuoja ir apibendrina turimus pranešimus apie patyčias;

11.4. aptaria su kitais klasių vadovais smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos programoje numatytų priemonių taikymo efektyvumą mokinių grupėse bent viename klasių vadovų metodinės grupės susirinkime;

11.5. teikia SPPIP vykdymo koordinaciniam komitetui, Vaiko gerovės komisijai, Mokinių elgesio priežiūros komisijai informaciją, susijusią su smurtu ir patyčiomis mokinių grupėse, pagal užklausą.

12. Vaiko gerovės komisija organizuoja ir koordinuoja pagalbą mokiniui patyčių ir smurto atvejais.

13. Mokytojai:

13.1. užtikrina ugdomų mokinių saugumą, t.y. pamatę, gavę pranešimą apie patyčias ir smurtą, reaguoja nedelsdami pagal smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos programos įgyvendinimo priemonių plane numatytą veiksmų algoritmą;

13.2. per pamokas sukuria saugią aplinką kiekvienam mokiniui;

13.3. bendrauja ir bendradarbiauja su klasių vadovais, Vaiko gerovės komisija, SPPIP vykdymo Koordinaciniu komitetu sprendami smurto ir patyčių paplitimo mokinių grupėse klausimą.

14. Mokinių tėvai:

14.1. bendradarbiauja su progimnazija ir padeda spręsti savo vaikų problemas, teikdami progimnazijos darbuotojams aktualią informaciją bei siūlymus dėl saugesnės aplinkos kūrimo progimnazijoje;

14.2. yra atsakingi už aktyvų savo vaiko skatinimą būti pozityviu progimnazijos bendruomenės nariu.

III. SMURTO IR PATYČIŲ INTERVENCIJA PROGIMNAZIJOJE

15. Visais įtariamų ir realių patyčių atvejais kiekvienas progimnazijos administracijos atstovas, mokytojas ar švietimo pagalbos specialistas, kitas darbuotojas reaguodamas:

15.1. įsikiša įtarus ir/ar pastebėjus patyčias – nutraukia bet kokius tokį įtarimą keliančius veiksmus;

15.2. primena mokiniui, kuris tyčiojasi, progimnazijos nuostatas ir elgesio taisykles;

15.3. esant skubiosios pagalbos poreikiui (pavojus sveikatai ir gyvybei), kreipiasi į pagalbą galinčius suteikti asmenis (progimnazijos darbuotojus, tėvus/globėjus, rūpintojus) ar institucijas (pvz., policija, greitoji pagalba);

15.4. informuoja klasės vadovą apie įtariamą ir/ar įvykusias patyčias;

15.5. atlieka kitus Progimnazijos tvarkos apraše numatytus veiksmus.

16. Progimnazijos administracijos atstovo, mokytojo, švietimo pagalbos specialisto ar kito darbuotojo veiksmai įtarus ir/ar pastebėjus elektronines patyčias ar gavus apie jas pranešimą:

16.1 išsaugo vykstančių elektroninių patyčių įrodymus ir nedelsiant imasi visų reikiamų priemonių elektroninėms patyčioms sustabdyti;

16.2. įvertina grėsmę mokiniui, jo sveikatai ir esant poreikiui kreipiasi į pagalbą galinčius suteikti asmenis (tėvus (globėjus rūpintojus) ar progimnazijos darbuotojus) ar institucijas (pvz., policija, greitoji pagalba);

16.3. surenka informaciją apie besityčiojančių tapatybę, dalyvių skaičių ir kitus galimai svarbius faktus;

16.4. informuoja klasės vadovą apie elektronines patyčias ir pateikia įrodymus (išsaugotą informaciją);

16.5. atlieka kitus Progimnazijos tvarkos apraše numatytus veiksmus.

17. Klasės vadovas gavęs informaciją apie įtariamą ir/ar įvykusias patyčias:

17.1. užpildo pranešimo apie patyčias formą;

17.2. organizuoja individualius pokalbius su patyčių dalyviais, nedelsdamas informuoja jų tėvus (globėjus, rūpintojus), esant poreikiui kviečia mokinių tėvus dalyvauti pokalbiuose;

17.3. atlieka kitus Progimnazijos tvarkos apraše numatytus veiksmus.

18. Klasės vadovas, jeigu patyčios nesiliauja ar esant sudėtingesniai patyčių atvejui, kreipiasi į progimnazijos Vaiko gerovės komisiją ar konkrečius Progimnazijos tvarkos apraše nurodytus asmenis ir perduoda surinktus faktus apie mokinio (-ių) elgesį.

19. Progimnazijos Vaiko gerovės komisija (ar konkretūs Progimnazijos tvarkos apraše nurodyti asmenys) įvertinusi turimą informaciją apie mokinio (-ių) elgesį:

19.1. inicijuoja pagalbos teikimo plano mokiniui sudarymą, supažindina su jo nevykdymo pasekmėmis mokini (skriaudėją, nukentėjusįjį) ir jo tėvus (globėjus, rūpintojus);

19.2. informuoja progimnazijos direktorių apie priimtus sprendimus;

19.3 atlieka kitus Progimnazijos tvarkos apraše numatytus veiksmus.

20. Mokiniui, kuris tyčiojosi iš suaugusiųjų progimnazijos darbuotojų, kitų mokinių, ir jo kaltė nustatyta, gali būti taikomos ne tik pagalbos organizavimo priemonės, bet ir drausminimo priemonės ir/arba skiriamos drausminės nuobaudos raštu progimnazijos direktoriaus įsakymu.

21. Progimnazijos darbuotojui, kuris tyčiojosi iš mokinių, kolegų, ir jo kaltė nustatyta, gali būti taikomos:

21.1.moralinio poveikio priemonės (pvz., pokalbis, žodinė pastaba);

21.2.pareikalauta jo rašytinio paaiškinimo;

21.3.raštu įspėta apie darbo pareigų pažeidimą, nurodant pakartotinio pažeidimo pasekmes, vadovaujantis DK 58 str. 2 dalimi.

22. Kitiems patyčių dalyviams mokiniams pagal individualius poreikius progimnazijoje teikiama švietimo pagalbos specialistų ir pedagogų pagalba.

23. Tais atvejais, kai progimnazijoje nėra švietimo pagalbos specialistų ar yra kitos priežastys, dėl kurių negali būti teikiama švietimo ar kita pagalba ar netikslinga ją teikti progimnazijoje, Vaiko gerovės komisijos sprendimu mokinys ir jo tėvai (globėjai, rūpintojai) nukreipiami į Savivaldybės švietimo pagalbos įstaigą.

IV. PROGIMNAZIJS DARBUOTOJŲ VEIKSMAI, KILUS ĮTARIMUI DĖL GALIMO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

24. Progimnazijos darbuotojų veiksmai (progimnazijos darbuotojų veiksmų sekos schema kilus įtarimui dėl vaiko galimai patirto smurto artimoje aplinkoje pateikta Rekomendacijų 2 priede):

24.1. bet kuris progimnazijos darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, nedelsdamas apie tai praneša progimnazijos vadovui arba jo įgaliotam asmeniui. Nesant galimybės pranešti progimnazijos vadovui ar jo įgaliotam asmeniui, progimnazijos darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, tiesiogiai praneša savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui (savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos

skyrių kontaktai: <http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsaugos-istaigos/vaiko-teisiu-apsaugos-skyriai/savivaldybiu-vtas.html>) ir (ar) policijai. Progimnazijos darbuotojas apie įtarimą, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, esant galimybei, nedelsdamas praneša progimnazijos vadovui ar jo įgaliotam asmeniui;

24.2. progimnazijos vadovas, jo įgaliotas asmuo ir (ar) progimnazijos darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, tačiau dar negalintis užtikrintai to teigti, gali konsultuotis su progimnazijos Vaiko gerovės komisijos nariu, koordinuojančiu smurto prevencijos veiklos sritį, arba švietimo pagalbos specialistais (psichologu ar socialiniu pedagogu); nesant galimybių progimnazijoje — konsultuotis su savivaldybės švietimo pagalbos ar pedagoginės psichologinės tarnybos specialistais. Progimnazijos vadovas, jo įgaliotas asmuo ir (ar) progimnazijos darbuotojas (kuriam vaikas atsiskleidė patiriantis smurtą, arba turintis gerą emocinį ryšį su vaiku, arba pastebėjęs smurto požymius) gali inicijuoti pokalbį su vaiku, galimai patyrusiu smurtą artimoje aplinkoje. Pokalbio su vaiku, galimai patyrusiu smurtą artimoje aplinkoje, ypatumai pateikiami Rekomendacijų 3 priede;

24.3. progimnazijos vadovas ar jo įgaliotas asmuo, gavęs pranešimą iš progimnazijos darbuotojo apie vaiką, galimai patyrusį smurtą artimoje aplinkoje, nedelsdamas praneša savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir (ar) policijai;

24.4. progimnazijos vadovas ar jo įgaliotas asmuo, pranešęs apie vaiko, galimai patyrusio smurtą artimoje aplinkoje, atvejį savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir (ar) policijai, informuoja progimnazijos vaiko gerovės komisiją dėl pagalbos vaikui organizavimo ir (ar) teikimo;

24.5. progimnazijos Vaiko gerovės komisija aptaria vaiko, galimai patyrusio smurtą artimoje aplinkoje, atvejį ir bendradarbiaudama su savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriumi nustato švietimo ir (ar) kitos pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį (psichologinės pagalbos vaikui progimnazijoje, švietimo pagalbos ar pedagoginėje psichologinėje tarnyboje, emocinės paramos telefonu ar kita), bendradarbiavimo su vaiko atstovais pagal įstatymą, kitomis institucijomis, užtikrinančiomis vaiko teisių apsaugą ir teikiančiomis pagalbą vaikui ir šeimai, aspektus (įstaigų, teikiančių pagalbą nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems vaikams, kontaktai: www.jaunimolinija.lt/lt/infobankas).

25. Nepranešimas savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir (ar) policijai apie vaiko atstovų pagal įstatymą ir (ar) kitų asmenų daromus vaiko teisių pažeidimus užtraukia atsakomybę Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka.

V. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

26. Visi dokumentai, esantys mokinio asmens byloje, ir duomenys, susiję su mokiniu ir jo asmeniniu gyvenimu, yra konfidencialūs ir naudojami tik tiek, kiek tai būtina atsakingiems fiziniams ar juridiniams asmenims atlikti pavestas funkcijas, užtikrinti mokinio teises ir teisėtus interesus.

VI. PRIEDAI

1 priedas. Pranešimo apie patyčias forma

2 priedas. Mokinių tėvų instruktažas dėl smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos programos vykdymo Vilniaus Žygimanto Augusto progimnazijoje

3 priedas. Rekomendacijos klasių vadovams, kaip paskatinti mokinius reaguoti į patyčias ir smurtą

4 priedas. Rekomendacijos mokinių tėvams/ globėjams dėl patyčių ir smurto prevencijos

5 priedas. Rekomendacijos mokiniams, kaip reaguoti į patyčias

6 priedas. Informacija apie patyčias

7 priedas. Progimnazijos darbuotojo pokalbio su vaiku, galimai patyrusiu smurtą artimoje aplinkoje, ypatumai

8. priedas. Smurto formos ir smurto atpažinimo kriterijai

PRANEŠIMO APIE PATYČIAS FORMA

Data

Prašome pažymėti varnele arba įrašyti reikiamą informaciją.

Kam pranešta apie patyčias?	
Kas pranešė apie patyčias?	
Kada įvyko/vyko patyčios? (data, kitos su laiku susijusios aplinkybės)	
Kur įvyko/vyko patyčios?	
Plačiau apie patyčias (įvykusias, įtariamąs) pažymėti varnele	
☐ fizinės patyčios: mušimas, spardymas, spaudimas, dusinimas, užkabinėjimas, turtinė žala ir kt.; ☐ socialinės patyčios: socialinė izoliacija arba tyčinė atskirtis, gandų skleidimas ir kt.; ☐ elektroninės patyčios: skaudinančių ir gąsdinančių asmeninių tekstinių žinučių ir/ar paveikslėlių siuntinėjimas, viešų gandų skleidimas, asmeninių duomenų ir komentarų skelbimas, tapatybės pasisavinimas siekiant sugriauti gerą vardą arba santykius, pažeminti ir kt. ☐ Kiti pastebėjimai (įrašyti):	
Ar yra žinomas netinkamo elgesio (patyčių) pasikartojimas? Jei taip, kiek kartų?	
Duomenys apie patyčių dalyvius	
Mokinio, patyrusio patyčias, vardas, pavardė, klasė	
Mokinio, kuris tyčiojosi/įtariamąs patyčiomis, vardas, pavardė, klasė	
Mokinio, kuris tyčiojosi/įtariamąs patyčiomis, vardas, pavardė, klasė	
Mokinio, kuris tyčiojosi/įtariamąs patyčiomis, vardas, pavardė, klasė	
Mokinio, stebėjusio patyčias, vardas, pavardė, klasė	
Mokinio, stebėjusio patyčias, vardas, pavardė, klasė	

Mokinio, stebėjusio patyčias, vardas, pavardė, klasė	
Progimnazijos darbuotojo atlikti veiksmai, gavus pranešimą apie patyčias (pažymėti varnele ir pabraukti ten, kur reikia, arba aprašyti)	
☐ Organizuotas tiriamasis/nuobaudos (pirminis, antrinis, tretinis) pokalbis su skriaudėju ☐ Organizuotas tiriamasis/pagalbos pokalbis su patyrusiuoju patyčias ☐ Informuotas skriaudiko klasės vadovas ☐ Informuotas nukentėjusiojo klasės vadovas ☐ Informuoti skriaudėjo tėvai ☐ Informuoti nukentėjusiojo tėvai ☐ Organizuotas pokalbis su patyčias stebėjusiais mokiniais ☐ Kiti veiksmai (aprašyti):	

Užpildžiusio asmens vardas, pavardė, parašas

REKOMENDACIJOS KLASIŲ VADOVAMS, KAIP PASKATINTI MOKINIUS REAGUOTI Į PATYČIAS IR SMURTĄ

1. Kuriant draugišką klasės mikroklimatą, formuoti nuostatą: „Kiekvienas atsakingas už tai, kas vyksta“.
2. Mokiniai įsipareigoja reaguoti į patyčias, savo įsipareigojimus tvirtina kiekvienų mokslo metų rugsėjo 1 d. pasirašydami po Mokinių elgesio taisyklėmis.
3. Reguliariai priminti mokiniams, kaip jie gali reaguoti į patyčias progimnazijoje:
 - 3.1. ignoruodami priekabiautoją;
 - 3.2. praeidami pro šalį ir pasakydami: „Tai yra patyčios!“;
 - 3.3. informuodami suaugusįjį progimnazijoje.
4. Pabrėžti, kaip svarbu nesudaryti „televizoriaus“ principo: „Stoviu, stebiu, kas vyksta, ir nieko nedarau“.
5. Atskirai dirbti su tiksline mokinių grupe – stebėtojais, t. y. naudojant aktyviuosius metodus, pastiprinti tuos mokinius, kurie palaiko skriaudžiamą mokinį, bet nieko nedaro, paskatinti juos reaguoti, pagirti.
6. Parašyti laiškus visiems klasės mokinių tėvams apie tai, kaip svarbu vaiko mokymuisi gera savijauta, emocinė būklė progimnazijoje, atkreipiant dėmesį į patyčių problemą, paraginant vaikus ir tėvus apie tai nuolat kalbėtis, paprašyti, kad tėvai informuotų klasės vadovą, jeigu jų vaikai stebi (mato) patyčias.
7. Stebėti situaciją klasėje, reguliariai aptarti su mokiniais stebėjimo rezultatus.

REKOMENDACIJOS MOKINIŲ TĖVAMS/GLOBĖJAMS DĖL PATYČIŲ IR SMURTO PREVENCIJOS

1. Aptarkite individualiai su vaiku progimnazijos vidaus taisykles. Skirkite tokiam pokalbiui laiko ne tik tada, kai jis prasižengia. Paaiškinkite, kodėl manote, kad progimnazijos taisyklės yra teisingos.
2. Suformuokite elgesio taisykles namuose.
3. Pakalbėkite su savo vaiku apie smurtą, matomą per televiziją. Aptarkite smurtinius kompiuterinius žaidimus, netinkamus įvykius kieme. Paaiškinkite, kokias pasekmes sukelia smurtas.
4. Pamokykite, kaip vaikas gali spręsti problemas. Pagirkite, jeigu konfliktines situacijas jūsų vaikas išsprendė nepanaudodamas smurto.
5. Pamokykite vaiką, kaip savo pyktį išreikšti tinkamu būdu. Paaiškinkite, kad pykčio rodymas, mušant ar įžeidžiant kitus, yra netinkamas būdas. Jeigu jūs, kaip tėvas ar mama, supykstate, parodykite vaikui savo pavyzdžiu, kaip galima pyktį išreikšti tinkamu būdu (pasakant žodžiais „aš pykstu“, padaužant į pagalvę, padarant 20 pritūpimų ir pan.).
6. Padėkite vaikui suprasti, kad žmonės gali skirtis savo išvaizda, gali turėti kitokią nuomonę.
7. Pastebėkite, jeigu vaikas pradėjo elgtis keistai. Gal jis pradėjo dažniau pykti, gal pradėjo nebesutarti su savo draugais ar bendraklasiais, gal pasidarė žiaurus su gyvūnais. Padėkite vaikui, pasitarkite su psichologu ar patikimu žmogumi jūsų aplinkoje.
8. Nuolat bendraukite su vaiku, prašykite, kad vaikas jus visada informuotų, kur jis yra, ką jis daro. Susipažinkite su vaiko draugais.
9. Jei matote, kad vaiko draugai netinkamai elgiasi, aptarkite tai su savo vaiku.
10. Dalyvaukite progimnazijos gyvenime. Apsilankykite įvairiuose renginiuose, nuolat stebėkite, kaip vaikui sekasi atlikti namų darbus. Reguliariai teiraukitės klasės vadovo, kaip sekasi jūsų vaikui. Dalyvaukite tėvų susirinkimuose.
11. Prašykite, kad progimnazija įtrauktų vaiką į popamokinę veiklą.
12. Tapkite bent kartą metuose savanoriu. Suorganizuokite tėvų – mokinių diskusiją apie patyčias progimnazijoje.
13. Jeigu matote, kad kiti Jums pažįstami tėvai nepadedą savo vaikams spręsti smurto ir patyčių problemų, padėkite jiems, nesmerkite už netinkamą elgesį. Mokėkite argumentuotai apginti savo nuomonę.

REKOMENDACIJOS MOKINIAMS, KAIP REAGUOTI Į PATYČIAS

1. Būk draugiškas su mokiniu, kuris patiria patyčias. Parodyk jam, kad tu matai, kas su juo vyksta ir kad tai tau rūpi. Jei gali, pasistenk dažniau būtu su juo – priekabiautojui bus sunkiau tyčiotis, kai skriaudžiamasis bus ne vienas.

2. Paragink mokinį, kuris patiria patyčias, pasipasakoti kam nors: kokiam nors suaugusiajam žmogui, kuriuo jis pasitiki.

3. Papasakok kam nors apie tai, ką matei. Kartais mokiniai, patiriantys patyčias, patys nedrįsta niekam pasakoti, bijo, kad jais nepatikės, bijo smurtautojo keršto. Atmink, kad priekabiautojas taip pat dažnai bijo, kad kas nors sužinos apie tai, kas vyksta.

4. Nesityčiok, nors taip elgiasi tavo draugai. Lengva prisijungti prie kitų vaikų ir priekabiauti prie ko nors, kas yra už kitus silpnesnis. Nesityčiodamas tu parodysi, kad galima elgtis kitaip.

INFORMACIJA APIE PATYČIAS:

1. Visa informacija progimnazijos darbuotojams apie patyčias:
(sampratą, el.patyčias, formų, vaidmenų aprašymą bei kylančius sunkumus):
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/apie-patycias/>
2. Galimos patyčių prevencinės veiklos:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-prevencins-veiklos/>
3. Veiklos klasėse:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-prevencins-veiklos/veiklos-klasje/>
4. Progimnazijos bendruomenės įtraukimas, sprendžiant patyčias:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-prevencins-veiklos/kaip-traukti-visa-progimnazijos-bendruomene/>
5. Patarimai, kaip bendradarbiauti su tėvais:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-prevencins-veiklos/bendradarbiavimas-su-tvais/>
6. Patyčių situacijų sprendimo galimybės:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/>
7. Reagavimo į patyčias principai:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/reagavimo-patycias-principai/>
8. Pokalbio su nukentėjusiuoju gairės:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/pokalbio-su-nukentjusiuvaiuku-gairs/>
9. Kaip įtraukti patyčių stebėtojus:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/kaip-traukti-patyci-stebtojus/>
10. Reagavimas į el. patyčias:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/reagavimas-elektronines-patycias/>
11. Pokalbiai su vaikų tėvais:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/pokalbiai-su-vaik-tvais/>
12. Pokalbio su skriaudėjais gairės:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/pokalbio-su-skriaudjais-gairs/>
13. Kaip padėti vaikams netapti patyčių taikiniais:
<http://www.bepatyciu.lt/mokykloms/patyci-situacij-sprendimas/kaip-padti-vaikams-netaptipatyci-taikiniais/>

14. Informacinė medžiaga (knygos, lankstinukai, plakatai), kurią galima parsisiųsti, atsispausdinti, naudoti: <http://bepatyciu.lt/kampanija-be-patyciu/metodine-medziaga2-1/>
15. Informacija tėvams: <http://www.bepatyciu.lt/tevams/>

PROGIMNAZIJOS DARBUOTOJO POKALBIO SU VAIKU, GALIMAI PATYRUSIU SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE, YPATUMAI

Progimnazijos darbuotojas, įtaręs ar pastebėjęs galimo smurto prieš vaiką požymius vaiko kūne, elgesyje, emocijose ar vaiko atstovų pagal įstatymą bendravime su vaiku, turėtų susirūpinti ir pasidomėti, kas jam nutiko. Kalbėdamas su vaiku progimnazijos darbuotojas turėtų atkreipti dėmesį į kai kurias pokalbio ypatybes:

- ☐ sudaryti kiek įmanoma saugesnes ir patogesnes pokalbiui sąlygas (pvz., vienam klasėje), kad vaiko nerimas sumažėtų;
- ☐ atsisėsti šalia vaiko arba jam patogiu atstumu viename akių lygyje (nerekomenduojama sėdėti už stalo vienas priešais kitą);
- ☐ klausyti vaiko, kas jam nutiko, užduodant atvirus klausimus (pvz.: „Šiandien pastebėjau mėlynės ant tavo rankos riešo. Kas tau atsitiko?“ Neklausti: „Ar čia tam tikras asmuo tau mėlynės padarė?“);
- ☐ ramiai išklausti vaiką, nepertraukinėti, leisti pasakyti, kiek vaikas nori / gali; neprarasti savitvardos: matydamas, kad suaugusysis, kuriam vaikas atsiskleidė, išsigando, supyko ar pasibaisėjo, gali išgąsdinti vaiką, jis gali daugiau nebepasakoti arba atsiimti savo žodžius;
- ☐ tikėti vaiku: jei vaikas prabilo apie smurtą, jis parodė pasitikėjimą suaugusiuoju. Jei vaikas išgirs abejonę, ar jis sako tiesą, daugiau gali nieko nebesakyti, ir smurtas gali tęstis toliau;
- ☐ nuraminti vaiką, palaikyti jį: vaikui atskleisti smurtą, veikiausiai, reikėjo sukaupti daug drąsos. Svarbu jam perteikti žinią, kad jis gerai pasielgė kreipdamasis pagalbos (pvz., „gerai, kad tu man pasakei apie tai“, „man gaila, kad tau taip atsitiko“);
- ☐ nekaltinti, nesmerkti, nekritikuoti vaiko: svarbu yra vaikui perduoti vienareikšmišką žinią, kad jis nėra kaltas dėl patirto smurto, už tai yra atsakingas suaugęs žmogus, kuris elgėsi neleistinai;
- ☐ skatinti vaiką pasidalinti savo išgyvenimais, jausmais: tikėtina, kad vaikas patiria daug įvairių jausmų ir išgyvenimų: baimę būti kaltinamu, baimę dėl smurtautojo keršto, gėdą, kaltę ir kita, kurie jį slegia;
- ☐ klausiant, kalbant vartoti suprantamus vaikui žodžius, sąvokas, atitinkančias vaiko amžių, pažintinius gebėjimus ir supratimą, specialiuosius ugdymosi poreikius;
- ☐ suprasti, kad vaikas gali būti emociškai prisirišęs prie smurtavusio prieš jį asmens (pvz., jei vaiką seksualiai tvirkino tam tikras asmuo, vaikas gali išgyventi labai prieštaringus jausmus – meilę smurtautojui ir neapykantą jam už padarytą skriaudą), vengti jį kaltinančių, vertinančių ar nukreipiančių klausimų, teiginių;
- ☐ patvirtinti vaikui, kad jis gerai padarė pasisakęs apie patiriamą smurtą;
- ☐ pokalbio metu patikinti vaiką, kad smurtas prieš jį – ne jo kaltė, o smurtavusiojo atsakomybė;
- ☐ klausyti vaiko ir sąžiningai atsakyti į jam kylančius klausimus: vaiką gali kankinti nežinia dėl ateities, smurto atskleidimo pasekmių. Svarbu patikinti vaiką, kad bus stengiamasi užtikrinti jo saugumą, tačiau nežadėti to, ko nėra galimybės išpildyti (pvz., nereiktų vaikui sakyti „Tavo mama nenusimins“);
- ☐ paaiškinti vaikui (atsižvelgiant į vaiko amžių ir supratimą), kas vyks po to, kai jis pasisakė, kokių veiksmų imsis progimnazijos darbuotojas vaikui apsaugoti;
- ☐ būti prieinamu vaikui, nepalikti jo vieno su savo problema, mintimis ir jausmais.

Rekomenduojama vaiko papasakotas smurtinės situacijos detales užrašyti kaip įmanoma tiksliau, cituojant vaiko kalbą: kada prasidėjo smurtas, kas tai darė, kas apie tai žino / žinojo, kam vaikas yra dar pasakojęs ar (ir) kodėl nepasakojo, kokie, vaiko supratimu, buvo smurtautojo motyvai, kaip vaikas jautėsi po smurtinio įvykio. Progimnazijos darbuotojas turėtų įvertinti, kiek vaiko

pasakojimas galimai realistiškas, ar vaiko nurodomos aplinkybės, faktai atitinka sužalojimų turinį, sunkumą (pvz., ant vaiko rankos matoma suaugusio asmens plaštakos dydžio mėlynė, o vaikas sako, kad jam per ranką sudavė penkiametis brolis). Svarstyti apie vaiko patiriamą smurtą galima, kai vaiko sužalojimai yra neįprasti, jo pasakojimas atrodo neįtikinamas. Svarbu prisiminti, kad smurtą patyrę vaikai dažnai neprisipažįsta, kas ir kaip prieš juos smurtavo, dėl įvairių priežasčių: galvoja (ar yra įtikinti), kad yra patys kalti dėl tokio elgesio su jais; nori būti ištikimi savo smurtautojui; bijo smurto atskleidimo pasekmių ar pan.

Kalbantis su vaiku neleistina:

- ☐ žadėti tai, ko nebus galimybės ištesėti, pvz., „tau daugiau nieko blogo neatsitiks“;
- ☐ versti vaiką detalai pasakoti apie patirtą smurtą. Svarbu leisti jam kalbėti tiek, kiek jam norisi;
- ☐ vertinti ir klausinėti vaiką apie jo jausmus smurtautojui;
- ☐ klausiti vaiko, kodėl jis anksčiau nepasakė / nesipriešino smurtui; tai vaikui gali sustiprinti kaltės jausmą; jei yra žinoma, kas yra smurtautojas, leisti jam susitikti su vaiku; šiuos klausimus turi spręsti policija ir (ar) savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyrius;
- ☐ leisti vaikui atsiskleisti prie kitų vaikų. Reikia saugoti ir gerbti jo privatumą, neatskleisti ir neaptarinėti informacijos su įvykius nesusijusiems asmenims.

SVARBU: Progimnazijos darbuotojo įtarimai dėl vaiko galimai patiriamo smurto nėra įrodymai. Įrodymų rinkimas – teisėsaugos specialistų kompetencija.

Skubia vaiko apsauga būtina pasirūpinti, kai:

- ☐ kyla akivaizdus pavojus vaiko fizinei, psichinei sveikatai;
 - ☐ nėra maisto, vaikas badauja;
 - ☐ nesaugu dėl higienos stokos (pvz.: tikimybė infekcijoms, nes nėra geriamo vandens ir pan.);
 - ☐ dėl psichikos sveikatos sutrikimų paūmėjimų vaiko atstovai pagal įstatymą nėra pajėgūs pasirūpinti vaiko fiziniais, psichologiniais, socialiniais poreikiais;
 - ☐ yra tikimybė, kad vaiko atstovai pagal įstatymą, vartojantys psichoaktyvias medžiagas (alkoholį, narkotikus) ir apsvaigę nuo jų, artimiausiu metu nesiliaus to daryti.
-

SMURTO FORMOS IR SMURTO ATPAŽINIMO KRITERIJAI

1. Išskiriamos keturios smurto prieš vaikus formos: fizinis, psichologinis, seksualinis smurtas ir nepriežiūra. Prieš vaiką gali būti naudojamas vienos formos smurtas, tačiau dažniausiai pasitaiko keleto jų kombinacija, pvz., fizinis smurtas prieš vaiką naudojamas kartu su psichologiniu smurtu ar nepriežiūra. Smurtą artimoje aplinkoje galima atpažinti ne iš vieno, o iš kelių kriterijų, todėl būtina įvertinti smurto artimoje aplinkoje kriterijų visumą.

2. Fizinis smurtas gali pasireikšti:

2.1. smūgiavimu, daužymu, spardymu, stumdymu;

2.2. mušimu („tekšnojimu“, „pliaukšėjimu“ įvairiais daiktais (pvz.: ranka, diržu, batu ir pan.);

2.3. purtymu, žnaibymu, draskymu, kandžiojimu;

2.4. tampymu už plaukų ar ausų;

2.5. smaigimu, kankinimu (pvz.: vertimu ilgą laiką stovėti nepatogioje padėtyje, karštyje ar šaltyje; vaiko burnos plovimu muilu ir pan.);

2.6. uždarymu ir laikymu tamsoje (pvz.: rūsyje, spintoje ir pan.);

2.7. deginimu (cigarečių gesinimo žymės, kitų įkaitintų daiktų nudeginimai ant kūno), plikymu vandeniu, badymu;

2.8. ginklų ar kitų žalojančių daiktų naudojimu, t. y. tai, kas sukelia vaikui fizinį skausmą ir jį žaloja;

2.9. kitais tyčiniaisiais fiziniais veiksmais, sukeliančiais vaikui skausmą, darančiais žalą arba keliančiais pavojų jo gyvybei, sveikatai, raidai ar žalą garbei ir orumui.

3. Fizinis smurtas gali būti vienkartinis įvykis arba pasikartojantys, ilgą laiką besitęsiantys veiksmai. Fizinio smurto sukelta fizinė žala gali varijuoti nuo lengvo nubrozdinimo, mėlynių iki kaulų lūžių ar net gyvybei grėsmingų sužalojimų. Dažniausiai fizinis smurtas palieka žymes ant vaiko kūno, tačiau neretai apie patirtą traumą galima spręsti iš vaiko elgesio ar emocijų.

4. Fizinio smurto atpažinimo kriterijai:

4.1. fiziniai požymiai:

4.1.1. mėlynės arba kraujosruvos (pavienės ar daugybinės vienoje ar keliose vietose), panašaus dydžio, gali būti įvairių daiktų formų (virvės, diržo ir pan.), suaugusio įkandimo (dantų) žymės. Jos gydomos keičiasi nuo raudonos (0–2 dienų) – mėlynos (2–5 dienų) – žalsvos (5–7 dienų) – geltonos (7–10 dienų) – rudos (10–14 dienų) spalvos ir po 2–4 savaitių pranyksta;

4.1.2. nudeginimai (pavieniai ar daugybiniai), nuplikymai įvairiose (matomose ar (ir) nepastebimose) kūno vietose, neturintys pagrįsto paaiškinimo;

4.1.3. nušalimai (sutinusios, paraudusios kojos ar rankos), kuriems nėra pagrįsto paaiškinimo;

4.1.4. įdrėskimai, įpjovimai, nubrozdinimai ar randai, kuriems nėra įtikinamo paaiškinimo ar paaiškinimas nepagrįstas;

4.1.5. burnos ertmės, pilvo ir krūtinės ertmės sužalojimai (kepenų, blužnies), kai tai nesusiję su medicinine būkle ar nėra patvirtinta sunkia netyčine trauma, įgimtomis priežastimis;

4.1.6. stuburo sužalojimo požymiai (slankstelių pažeidimai, kaklo sužalojimas), kaukolės ertmės, kitų kaulų lūžiai (pavieniai ar daugybiniai), kai tai nesusiję su vaiko medicinine būkle (pvz.: trapių kaulų sindromu) ar netyčine sunkia trauma, nėra paaiškinimo arba jis nepagrįstas;

4.1.7. tinklainės kraujosruvos ar akių sužalojimai, kai tai nesusiję su medicinine būkle ar nėra patvirtinta sunkia netyčine trauma, įgimtomis priežastimis. Matomos kraujosruvos vaiko akių tinklainėse, dusimas, vėmimas yra Sukrėsto vaiko sindromo pagrindiniai požymiai, kai vaikas labai stipriai kratomas, purtomas suaugusiojo; dažniausiai šį sindromą patiria kūdikiai iki 1 metų, tačiau jis gali pasitaikyti iki 2 metų amžiaus vaikams;

- 4.2. emociniai ir elgesio požymiai:
 - 4.2.1. nerimastingumas, baimingumas;
 - 4.2.2. tam tikrų asmenų, vietų baimė (pvz., bijo tam tikrų suaugusiųjų, bijo grįžti namo);
 - 4.2.3. savęs nuvertinimas (pvz., sako, kad jis nevykėlis, jam nepavyks atlikti užduočių);
 - 4.2.4. perdėtas nuolankumas, paklusnumas;
 - 4.2.5. agresyvumas (pvz., muša ar spardo savo augintinį arba tam tikrą asmenį);
 - 4.2.6. nuotaikų kaita, impulsyvios reakcijos (pvz., greitai įniršta, tranko daiktus ir staiga ima juoktis);
 - 4.2.7. prislėgtumas (pvz., nesišypso, nesijuokia);
 - 4.2.8. padidintas jautrumas aplinkos dirgikliams (pvz., išsigąsta staigių kito asmens judesių, netikėtų garsų);
 - 4.2.9. nemiga (pvz., negali užmigti, sapnuoja košmarus);
 - 4.2.10. valgymo sutrikimai;
 - 4.2.11. atsiribojimas (pvz., nenori įsitraukti į bendrą grupės / klasės veiklą, nebendrauja su kitais vaikais, lieka nuošalyje);
 - 4.2.12. probleminis ir (ar) provokuojantis elgesys grupėje ar klasėje (pvz., tyčia pažeidinėja taisykles, vagia, vartoja alkoholį);
 - 4.2.13. vengiantis elgesys kasdienėje veikloje (pvz., atsisako iki tol mėgtos veiklos);
 - 4.2.14. nenoras eiti mokyklą, stipriai suprastę ugdymosi / mokymosi pasiekimai;
 - 4.2.15. vengimas persirengti kūno kultūros pamokose, oro sąlygas neatitinkančių drabužių nešiojimas (tai gali būti bandymas slėpti mėlynės ar kitus kūno sužalojimus);
 - 4.2.16. kitais vaiko elgesio ar emocijų pokyčiais.
5. Psichologinis smurtas gali pasireikšti:
 - 5.1. vaiko atstūmimu, kai suaugusieji įvairiais būdais ir priemonėmis vaikui demonstruoja, kad jis yra nemylimas ir nepageidaujamas;
 - 5.1.1. grubia vaiko kritika, menkinimu, „etikečių klįjavimu“;
 - 5.1.2. vaiko plūdimu, jo keikimu;
 - 5.1.3. šaukimu ant vaiko;
 - 5.1.4. vaiko žeminimu, menkinimu;
 - 5.1.5. vaiko erziniu ir šaipymusi iš jo protinių galių ar fizinės išvaizdos;
 - 5.1.6. vaiko demonstruojamos meilės, dėmesio ar prisilietimų atmetimu;
 - 5.1.7. fiziniu ar emociniu vaiko apleistumu;
 - 5.1.8. vaiko išskyrimu / atskyrimu nuo likusios šeimos dalies;
 - 5.1.9. vaiko varymu iš namų;
 - 5.1.10. vaiko neįleidimu namo, prisidengiant disciplinos tikslais ar baudimu.
 - 5.2. vaiko ignoravimu, kai suaugusieji dėl savo emocinių ar kitokių problemų (pvz., psichikos sutrikimo, alkoholio vartojimo ar kt.) nėra pajėgūs atliepti vaiko emocinių poreikių, negali parodyti vaikui prieraišumo ar rūpintis juo, nesidomi vaiku, nesuteikia jam švelnumo ar nepripažįsta vaiko buvimo; suaugusieji fiziškai yra šalia vaiko, tačiau emociškai jie nėra prieinami:
 - 5.2.1. nenuoseklus suaugusiojo atsakas ar jo nebuvimas į vaiko siekį užmegzti kontaktą;
 - 5.2.2. nesirūpinimas vaiko fiziniais, socialiniais ir emociniais poreikiais;
 - 5.2.3. nesidomėjimas vaiko interesais, veikla, progimnazijos reikalais, draugais, jų nepripažinimas;
 - 5.2.4. nelaikymas vaiko savu, jo nepripažinimas;
 - 5.2.5. neužtikrinimas vaikui medicininės priežiūros, saugios, švarios aplinkos;
 - 5.2.6. negebėjimas ar menkos pastangos apsaugoti vaiką nuo pavojingų ar žalingų jam situacijų;
 - 5.3. vaiko terorizavimu, kai suaugusieji grasina, šaukia ar keikia vaikus, išskiria vieną vaiką iš kitų jį kritikuodami, bausdami ar išjuokdami, baugina fizine žala, palikimu ar net mirtimi:
 - 5.3.1. perdėtu vaiko erziniu, šaipymusi, rėkimu, keikimu;
 - 5.3.2. grasinimu, vaiko arba kitų bauginimu, gąsdinimu vaiko akivaizdoje;

- 5.3.3. nenuspėjamu, nepagrįstu ir ekstremaliai intensyviu emocijų išliejimu ant vaiko;
- 5.3.4. žodiniiais suaugusiojo grasinimu sužaloti vaiką, save ar kitus;
- 5.3.5. priešišku kitiems šeimos nariams;
- 5.3.6. nenuoseklių ir nepagrįstų reikalavimų vaikui kėlimu;
- 5.3.7. vaiko pašėpimu ir menkinimu kitų akyse;
- 5.3.8. grasinimu atskleisti asmeninę ar trikdančią informaciją apie vaiką;
- 5.4. vaiko izoliavimu, kai suaugusieji riboja vaiko galimybes įsitraukti / dalyvauti įvairiose veiklose kartu su bendraamžiais, atiboja vaiką nuo jo raidai būtinos emocinės, socialinės stimuliacijos:
 - 5.4.1. vaiko palikimu vieno ar be priežiūros ilgą laiką;
 - 5.4.2. draudimu vaikui bendrauti su bendraamžiais ar draugais;
 - 5.4.3. vaiko atskyrimu nuo įvairios jam būtinos emocinės ir socialinės aplinkos;
 - 5.4.4. reikalavimu vaikui nuolat būti namuose / kambaryje;
 - 5.4.5. vaiko atibojimu nuo žaidimų su bendraamžiais ir jį džiuginančių veiklų;
 - 5.4.6. draudimu vaikui dalyvauti renginiuose, bendraamžių ar šeimos susitikimuose, šventėse;
 - 5.4.7. pernelyg griežtomis bausmėmis už vaiko amžiui įprastą elgesį;
 - 5.4.8. vaiko skatinimu atsisakyti draugų ar socialinių kontaktų, kvietimų;
 - 5.4.9. per didele vaiko atstovų pagal įstatymą globa ir atsargumu, dėl kurio ribojamas vaiko patyrimas ir mokymasis;
- 5.5. Vaiko socialiniu tvirkinimu, kai suaugusieji palaiko, pritaria ar skatina vaiko dalyvavimą nusikalstamoje ar vaiko amžiaus neatitinkančioje veikloje, leidžia stebėti žiaurų elgesį su gyvūnais, žiūrėti netinkamo seksualinio turinio vaizdus:
 - 5.5.1. vaiko skatinimu ar apdovanojimu už neetišką ar nelegalų elgesį (pvz., vagystes, melavimą, tyčiojimąsi);
 - 5.5.2. vaiko skatinimu užsiimti prostitucija;
 - 5.5.3. psichoaktyviųjų medžiagų parūpinimu vaikui arba jų vartojimu kartu su vaiku;
 - 5.5.4. leidimu ar skatinimu įsitraukti į veiklas, kurios yra žalingos sau pačiam ar kitiems (pvz., lošimus);
- 5.6. vaiko išnaudojimu /eksploatavimu, kai suaugusieji manipuliuoja vaiku ar verčia jį dalyvauti veiklose, neatitinkančiose vaiko raidos etapo ir poreikių, deleguoja jo amžiaus neatitinkančią atsakomybę:
 - 5.6.1. vaiko raidos lygį, galimybes ir pajėgumą viršijančiais suaugusiųjų lūkesčiais;
 - 5.6.2. vaiko vertimu dalyvauti jam nenorimoje veikloje be pagrįstos priežasties;
 - 5.6.3. vaiko amžiaus neatitinkančiu reikalavimu prižiūrėti / rūpintis tam tikrais asmenimis;
 - 5.6.4. vaiko kaltinimu, gėdinimu, smerkimu dėl kitų elgesio (pvz., tam tikro asmens girtavimo);
 - 5.6.5. pernelyg aukštais lūkesčiais namų ruošos ar kasdienių pareigų vykdymo srityje;
 - 5.6.6. unikalių vaiko temperamento ir asmenybės savybių neigimu ir kita.
- 6. Psichologinis smurtas – sunkiausiai atpažįstamas ir nustatoma smurto prieš vaiką forma, nes ji nepalieka žymių ant vaiko kūno, jo pasekmės pasireiškia tik vėliau, be to, sunku nustatyti ribą tarp vaiko auklėjimo (nuolatinio buginavimo dėl vaiko laisvalaikio, jo vertimas užsiimti tam tikra veikla ar pan.) ir smurto. Psichologiniam smurtui priskirtinas pastovus vaiko poreikių netenkinimas, nuolatinis vaiko atstovų pagal įstatymą bendravimo su vaiku pobūdis, kuris žalojančiai veikia vaiko asmenybę ir trikdo visavertę jo asmenybės raidą.
- 7. Psichologinio smurto atpažinimo kriterijai:
 - 7.1. vaiko emociniai ir elgesio požymiai:
 - 7.1.1. perdėtas meilumas, lipšnumas su mažai pažįstamais žmonėmis;
 - 7.1.2. pasitikėjimo savimi stoka, nerimastingumas, perdėtas atsargumas;
 - 7.1.3. artimo ryšio su vaiko atstovais pagal įstatymą stoka (pvz., nesidžiaugia, kai vaiko atstovai pagal įstatymą ateina pasiimti iš progimnazijos);
 - 7.1.4. agresyvumas kitų vaikų ar gyvūnų atžvilgiu;

- 7.1.5. vaiko amžiaus neatitinkančios žinios, kalba, elgesys (per daug suaugęs arba pernelyg vaikiškas);
- 7.1.6. sunkumai valdyti stiprias emocijas, jų proveržius;
- 7.1.7. atsiribojimas / atsitraukimas nuo tam tikro asmens;
- 7.1.8. baimė, neapykanta tam tikro asmens atžvilgiu;
- 7.1.9. socialinių įgūdžių stoka, mažai draugų;
- 7.1.10. emocinis nebrandumas (lyginant su bendraamžiais);
- 7.1.11. mikčiojimas, apsunkinta kalba;
- 7.1.12. psichosomatiniai skundai (galvos, pilvo skausmai, pykinimas);
- 7.1.13. nevalingas šlapinimasis ir tuštinimasis;
- 7.1.14. depresija, uždarumas;
- 7.1.15. save žalojantis elgesys: alkoholio vartojimas, pjaustymasis, suicidiniai bandymai;
- 7.2. psichologinį smurtą prieš vaiką padeda atpažinti suaugusiųjų, psichologiškai smurtaujančių prieš vaiką, elgesio požymiai:
 - 7.2.1. nepagarbos vaikui demonstravimas;
 - 7.2.2. negatyvūs pasisakymai apie vaiką;
 - 7.2.3. emocijų vaiko atžvilgiu nerodymas, vengimas vaiką paliesti, apkabinti;
 - 7.2.4. nesirūpinimas medicininiais vaiko poreikiais;
 - 7.2.5. vaiko pravardžiavimas, viešas jo žeminimas;
 - 7.2.6. nuolatiniai grasinimai vaikui sukelti fizinę žalą arba vaiko vertimas stebėti kaip smurtaujama prieš jo mylimą asmenį ar gyvūną;
 - 7.2.7. nerealistinių lūkesčių vaiko atžvilgiu puoselėjimas;
 - 7.2.8. vaiką išnaudojimas namuose kaip tarno ar tam tikro asmens mažesniems vaikams prižiūrėti;
 - 7.2.9. vaiko įtraukimas į „suaugusiųjų reikalus“, pvz., skyrybas, tam tikrų asmenų tarpusavio konfliktus.
- 8. Seksualinis smurtas prieš vaiką gali pasireikšti:
 - 8.1. seksualiniais santykiais su prasiskverbimu (analiniais, vaginaliniais, oraliniais);
 - 8.2. daiktų kišimu į lytinius organus;
 - 8.3. vaiko glostymu, lietim, bučiavimu, masturbavimu siekiant seksualiai pasitenkinti;
 - 8.4. vertimu glostyti ar masturbuoti tam tikrą asmenį, bučiuoti, čiulpti, kandžioti jo lytinius organus;
 - 8.5. lytinių organų demonstravimu vaikui;
 - 8.6. vertimu ar siūlymu vaikui nusirenginėti, masturbotis tam tikro asmens akivaizdoje;
 - 8.7. vaiko įtraukimu į pornografinę veiklą ar prostituciją;
 - 8.8. seksualinio pobūdžio kalbomis su vaiku, nepadorių gestų, pornografinio turinio medžiagos demonstravimu vaikui siekiant seksualinių tikslų.
- 9. Seksualinio smurto atpažinimo kriterijai:
 - 9.1. fiziniai požymiai:
 - 9.1.1. nėštumas;
 - 9.1.2. lytiniu keliu plintančios infekcijos;
 - 9.1.3. poodinės kraujosruvos, nubrozdinimai išorinių lytinių organų, krūtų, sėdmenų, vidinių šlaunų paviršių srityje, kurių negalima paaiškinti atsitiktine trauma;
 - 9.1.4. nepaaiškinamas kraujavimas iš išorinių lytinių organų, makšties;
 - 9.1.5. patinimai, skausmas, niežėjimas analinėje ar išorinių lytinių organų srityje;
 - 9.1.6. skausmingas šlapinimasis;
 - 9.1.7. sunkumai sėdinti ar vaikstant;
 - 9.1.8. suplėšyti, dėmėti ar kruvini, drabužiai;
 - 9.1.9. sutrikęs miegas, valgymo sutrikimai;
 - 9.2. emocijų ir elgesio požymiai:

- 9.2.1. nuolatinis savo genitalijų lietimasis, trynimasis (net iki skausmo);
- 9.2.2. viešas masturbavimasis, nesiliaujantis net ir vaiką sudrausminus;
- 9.2.3. vaiko amžiaus neatitinkančios seksualinės žinios, atviras įvairių seksualinių dalykų klausinėjimas (net ir nepažįstamų žmonių);
- 9.2.4. seksualinio turinio žaidimai; žaidžiant demonstruojama agresija, priešiškus savo arba priešingai lyčiai;
- 9.2.5. lytinio akto su kitais vaikais, gyvūnais ar žaislais imitavimas;
- 9.2.6. daiktų kišimas sau ar kitiems į vaginą, užpakalį;
- 9.2.7. nusirenginėjimas nuogai arba įkyrūs prašymai, kitų nurenginėjimas;
- 9.2.8. savo kūno gėdijimasis / nekontingencija / bjaurėjimasis juo;
- 9.2.9. suaugusiojo lietimasis, „gundymas“, įmantrus, provokuojantis elgesys;
- 9.2.10. vengimas nusirengti prie kitų žmonių (pvz., per kūno kultūros pamokas);
- 9.2.11. susivaržymas, susikaustymas, įtampa judant, žaidžiant, sportuojant;
- 9.2.12. įtampa, sustingimas, baimė būti suaugusių žmonių liečiamu, keliamu, apkabinamu, sodinamu ant kelių;
- 9.2.13. tam tikrų konkrečių vietų baimė, vengimas (pvz., vonios ar tualetų kambario, tamsių vietų);
- 9.2.14. seksualinio turinio detalių, simbolių piešimas;
- 9.3. vaikams, patiriantiems seksualinį smurtą, gali pasireikšti ir kiti, nesusiję su seksualiniu smurtu požymiai, kurie gali būti kitokio pobūdžio problemoms:
 - 9.3.1. pernelyg nuolankus, paklusnus elgesys;
 - 9.3.2. socialinių kontaktų vengimas, izoliacija;
 - 9.3.3. nesidomėjimas iki tol mėgta veikla;
 - 9.3.4. artumo, intymumo, fizinio kontakto baimė;
 - 9.3.5. dėmesio koncentravimo sunkumai;
 - 9.3.6. nepasitikėjimas suaugusiais;
 - 9.3.7. konkrečių asmenų baimė ar baimė likti vieni su tam tikru asmeniu;
 - 9.3.8. depresija, suicidiniai bandymai;
 - 9.3.9. agresyvus elgesys;
 - 9.3.10. apetito sutrikimai;
 - 9.3.11. miego sutrikimai, naktiniai košmarai, baimė eiti miegoti;
 - 9.3.12. regresyvus elgesys;
 - 9.3.13. piktnaudžiavimas psichoaktyviomis medžiagomis.
- 10. Seksualinis elgesys yra normali vaiko raidos dalis. Tam, kad būtų galima įtarti / atpažinti seksualinį smurtą prieš vaiką, yra svarbu žinoti vaikų seksualumo raidą ir skirtingiems vaiko raidos etapams būdingą seksualinį elgesį. Rekomendacijų 1 priede pateikiami skirtingo amžiaus vaikų normalaus ir susirūpinimą keliančio seksualinio elgesio pavyzdžiai.
- 11. Nepriežiūra gali pasireikšti:
 - 11.1. fiziniu apleistumu: nesirūpinama vaiko maistu (ar jis nemaitinamas), apranga, higiena (pvz., verčiamas vaikščioti purvinais, prasmirdusiais drabužiais), fizine sveikata (pvz., ne pagal vaiko fizinę jėgą skiriami namų ruošos darbai, susirgus nekviečiamas gydytojas, neperkami vaistai), saugia aplinka (pvz.: vaikas išvejamas iš namų, paliekamas progimnazijoje po darbo valandų, gyvena šaltuose namuose, paliekamas ilgą laiką be suaugusių priežiūros);
 - 11.2. emociniu apleistumu: netenkinami vaiko psichologiniai poreikiai (pvz., nebendraujama su vaiku, nesidomima jo interesais);
 - 11.3. socialiniu apleistumu: nesirūpinama vaiko išsilavinimu, socializacija.
- 12. Nepriežiūros atpažinimo kriterijai:
 - 12.1. vaikas per menkai lyginant su savo bendraamžiais fiziškai išsivystęs (pvz., mažo svorio, ūgio), kai tam nėra medicininių priežasčių;
 - 12.2. netvarkinga vaiko išvaizda – murzinas, purvini drabužiai, suplyšusi avalynė;

- 12.3. vaiko apranga neatitinkanti sezono, oro sąlygų;
 - 12.4. vaiko dantys išgedę ir netaisomi, negydomos burnos ertmės ligos;
 - 12.5. vaikas mieguistas, sunkiai susikaupia, apatiškas;
 - 12.6. vaikas nuolat alkanas, vagiliauja maistą;
 - 12.7. vaikas neturi būtiniausių mokyklinių priemonių;
 - 12.8. vaikas gali vagiliauti įvairius daiktus iš progimnazijos, grupės / klasės vaikų;
 - 12.9. vaikas nereguliariai lanko mokyklą, vaiko teisėti atstovai pagal įstatymą nesilaiko, pažeidžia progimnazijos vidaus tvarkos taisykles (pvz., vaikas pernelyg vėlai / anksti atvedamas, „pamirštama“ jį pasiimti nustatytu laiku; vėluoja į pamokas, praleidžia jas be pateisinamos priežasties);
 - 12.10. vaiką atveda ar pasiima iš progimnazijos jam mažai pažįstami, nuolat vis kiti, neblaivūs, netinkamai besielgiantys suaugusieji;
 - 12.11. vaikas pastebimas elgetaujantis, valkataujantis po pamokų;
 - 12.12. vaikas neturi socialių įgūdžių ar jie nepakankami jo amžiui;
 - 12.13. žemas savęs vertinimas, vaikas – itin paklusnus;
 - 12.14. vaikas turi žalingų įpročių.
 - 13. Smurtas artimoje aplinkoje gali pasireikšti ir kitomis formomis ir (ar) požymiais.
-